

Kraków, 20.10.2020

dr hab. Klaudia Węc, prof. AIK
Wydział Pedagogiczny
Akademia Ignatianum w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej

MARZENIA JAKO CZYNNIK AUTOKREACJI OSÓB STARSZYCH

Autorstwa

Magistra Adriana Bieli

przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Zofii Szaroty, prof. UW

1. Uwagi wstępne

Recenzja została wykonana na pisemne zlecenie Rady Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Pedagogicznego im. im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 stycznia 2004 roku (Dz.U. nr 15 z 2004 roku, poz. 128, z późn. zm.), jej celem jej jest uzasadnienie wartości naukowej rozprawy oraz opinia o spełnianiu warunków określonych w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (DZ.U z 2014, poz. 1852 z późn. zm.). Zgodnie z wytycznymi ministerialnymi w recenzji przedstawiona została ogólna ocena treści i układu pracy ze szczególnym podkreśleniem jej wartości merytorycznej, wskazano ewentualne i możliwe rozszerzenia i ograniczenia, dokonano oceny poprawności definicji i teorii wykorzystywanych przez Doktoranta, a także dokonano oceny poprawności

dokonywanych analiz i adekwatności naukowego poziomu pracy w odniesieniu do jej przeznaczenia, jak również oceniono uzyskane rezultaty pod kątem ich nowatorstwa i wkładu w rozwój prezentowanej dyscypliny naukowej.

Zgodnie z Ustawą o stopniach i tytułach naukowych (Art. 13.) rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, dowodzić umiejętności prowadzenia przez niego samodzielnej pracy naukowej. Ten formalny wymóg praca Pan mgr Adrian Biela spełnił w zakresie wystarczającym dla tego typu prac badawczych z obszaru nauk społecznych w dyscyplinie pedagogiki. Jej podstawowym walorem jest przede wszystkim oryginalność przedmiotu badań oraz udokumentowany w pracy materiał badawczy.

2. Znaczenie podjętej tematyki

Przedłożona do opinii dysertacja koncentruje się wokół zagadnienia marzeń stanowiących czynnik autokreacji dla osób starszych. Doktorant podejmuje ważną problematykę badawczą zarówno w odniesieniu do przedmiotu badań, jak i doboru paradygmatu badawczego. Temat wyznacza istotny badawczo obszar poznawczy ukazujący rzadko eksplorowane pedagogicznie kwestie podmiotowe w aspekcie jakości życia osób w okresie późnej starości. Istotne jest również wykazane przez Autora znaczenie marzeń jako fenomenów psychicznych w trajektorii życia, które wskazują na szczególną wartość badań uwzględniających subiektywne czynniki kształtujące postawę poszczególnych badanych oraz różnicę w percepcji badanych fenomenów.

Podejmowana przez Doktoranta problematyka wyznacza obszar badawczy inicjujący zmianę percepcji postrzegania fenomenów podmiotowej psychiczności kształtujących postrzegane procesu starzenia jako efektu bogactwa wewnętrznego życia człowieka bez względu na stopień racjonalności i osadzenia w rzeczywistości różnego rodzaju marzeń. W tym sensie wartością prowadzonych badań jest uwypuklenie znaczenia przeżyć podmiotu wobec jakości życia w jego całym cyklu życia. Jest to tym ważniejsze, że w obszarze zainteresowań pedagogicznych problem starzenia się społeczeństwa wciąż wymaga szczególnej uwagi zwłaszcza w perspektywie życia wewnętrznego człowieka. Zarówno zakres problematyki jak i ranga samego problemu, która z uwagi na zaawansowany proces starzenia się społeczeństwa staje się kwestią strategiczną dla działań o charakterze wspomagającym wyznaczających ważny zakres działań edukacyjnych. Należy zatem zwrócić uwagę na ujęcie kultury jako źródła, tła,

ale również kontekstu dla rodzenia się marzeń. W takiej samej mierze dostrzeżenie obecności marzenia jako pewnego aktu transgresyjnego prowadzącego podmiot ku określonemu celowi, bądź nadającemu mu sens. Równocześnie dostrzeżenie, że marzenie jest swoistym estetycznym przeżywaniem świata mającym zarówno swoją wartość i jak i wskazującym pewną możliwość i potencjalność losu. Być może najważniejszym kontekstem prowadzonych badań jest uwypuklenie w myśleniu pedagogicznym, że marzenie jest w takiej samej mierze wytworem psychiki jak i zdarzeniem obecnym w rzeczywistości podmiotowej, a co za tym idzie jest realnym doświadczeniem podmiotowego bycia w świecie. W rezultacie stanowi wartość samą w sobie, która w perspektywie pracy pedagogicznej powinna wyznaczać myślenie o kierunku pracy pedagoga. Nie ulega zatem wątpliwości, że marzenie w swej istocie jest fenomenem wymykającym się skryptom losu, wyznaczającym twórcze akty transgresji składające się zarówno na biografię drogi każdego człowieka jak i na potrzeby psychiczne, poczucie tożsamości, czy jakość życia.

Obszar badawczy zostaje przez Doktoranta sprofilowany w kilku wyraźnie zarysowanych perspektywach interpretacyjnych odnoszących się do: procesu starzenia jako dynamicznego zjawiska podmiotowego, temporalności cyklu życia, jakości życia związanej z poczuciem sukcesu bądź odczuwaniem porażki oraz zrozumieniem procesów starzenia się. Specyfikę pojmowania starzenia się mgr A Biela ukazuje poprzez optykę traktowania starości jako zmodyfikowanej formy kształtowania siebie poprzez podtrzymywane pasje, żywotności z uwagi na pełnienie odmiennych ról społecznych oraz kategorię zerwanie z formą degeneracyjnego ujęcia procesu starzenia się. Analiza literatury ukazuje, że okres późnej dorosłości jest zbyt często postrzegany jako „czas strat”, jak przedstawia to zagadnienie Hanna Liberska w artykule *Wybrane podmiotowe i kontekstualne uwarunkowania satysfakcji z życia w okresie późnej dorosłości*. W tej właśnie perspektywie niezmiernie istotne jest, by działania pedagogiczne wykraczały poza zwyczajowe ujmowanie tej problematyki, kierując ją w stronę uruchamiania potencjału rozwojowego osób w późnym wieku dorosłości, zarazem ukazując potencjał i możliwości człowieka pomimo występujących ograniczeń charakterystycznych dla tego okresu życia. Ten wymóg, a także postulat jest przez Pana mgr. Adriana Bieli w pełni spełniony.

3. Formalna struktura pracy

Rozprawa doktorska będąca przedmiotem oceny liczy 353 strony i składa się z wstępu, dziewięciu rozdziałów, rekapitulacji, wniosków oraz rekomendacji. Ponadto w dysertacji znajduje się wykaz bibliografii (289 pozycji), czasopism, raportów, źródeł prawa oraz netografii. Rozdziały od pierwszego do piątego wyznaczają pole teoretyczne oraz przestrzeń dyskusji nad kluczowymi problemami. W rozdziale szóstym Doktorant prezentuje założenia teoretyczne oraz metodologiczne realizowanego projektu badań. Rozdziały od siódmego do dziewiątego to prezentacja rezultatów, dyskusja i interpretacja wyników badań oraz zakończenie a także spis tabel i wykresów.

Zgodnie z zaleceniami dotyczącymi raportowania badań w rozprawach doktorskich o charakterze kwalitatywnym, obszerność każdej z dziewięciu części pracy wzrasta proporcjonalnie do autorskiego wkładu Doktoranta w stan wiedzy o przedmiocie badań, dlatego najwięcej stron zajmuje segment analityczny. Praca napisana jest poprawnym językiem w warstwie leksykalno-gramatycznej. Struktura, układ formalny rozprawy doktorskiej, logiczny rozkład oraz zawartość treści merytorycznych upoważniają recenzenta do stwierdzenia, iż recenzowana rozprawa doktorska spełnia kryteria formalne przyjęte dla prac pisanych w celu uzyskania stopnia naukowego doktora nauk społecznych.

Krytyczna ocena układu i zawartości merytorycznej pracy

Rozprawa doktorska stanowi studium teoretyczno-empiryczne z zakresu andragogiki i gerontologii. Pierwsza część dysertacji ma charakter teoretyczny i jest w swojej istocie przeglądem literatury naukowej pod kątem informacji i wiedzy dotyczącej kategorii pojęciowych oraz ich analiz podmiotowo-przedmiotowych, przeprowadzonych w bardzo szerokiej perspektywie aplikacyjnej, recepcyjnej oraz interpretacyjnej. W teoretycznej części dysertacji, na którą składa się pięć rozdziałów Doktorant zajmuje się problematyką człowieka w okresie późnej dorosłości, wyodrębniając takie czynniki jak: charakterystyka fazy życia, kondycja fizyczna osób starszych, wybrane psychospołeczne teorie starości, zadania rozwojowe w późnej dorosłości - wybrane koncepcje, aktywność ludzi starszych, jakość życia - wybrane koncepcje, satysfakcja życiowa i szczęście oraz bilans życia. Całość podejmowanych zagadnień osadzona została na tle wybranych aspektów demograficznych. W drugim rozdziale

przedstawione zostały podstawy teoretyczne problematyki dotyczącej marzeń z uwypukleniem dwóch perspektyw interpretacyjnych psychoanalitycznej (z przesunięciem ku psychodynamicznej) oraz humanistycznej. Doktorant ukazuje tu marzenia jako konstrukt myślowy i twórczy odnoszących się do sfery wewnętrznej człowieka reprezentowanej poprzez epifenomeny jakie marzenia odzwierciedlają. W trzecim rozdziale omówione zostały podmiotowe determinanty marzeń, które przedstawione zostały na tle takich kategorii jak: osobowość, postawy, style, strategie życiowe, potrzeby oraz stereotypy charakterystyczne dla okresu starzenia się podmiotu. W rozdziale czwartym podjęty został temat marzeń jako czynnika wyznaczającego potencjał autorozwoju dla seniora z uwzględnieniem możliwości przekraczanie ograniczeń wynikających z temporalności cyklu życia. Rozdział piąty kończący część teoretyczną dotyczy czasu i przestrzeni autokreacyjnej seniorów - jest szerokim zarysowaniem zarówno perspektywy czasowości jak i konkretnych przestrzeni funkcjonowania podmiotu poczynając od duchowej przez rodzinną, lokalną, relacji międzypokoleniowej, instytucjonalnej a kończąc na wirtualnej. W tej części dysertacji przedstawione zostały rozważania na temat wartości życiowych jako wyznacznika ludzkich dążeń w aspekcie oddziaływania środowiska społeczno-kulturowego. Część metodologiczna pracy zaprezentowana została w szóstym rozdziale dysertacji, w którym Doktorant przedstawia założenia metodologiczne prowadzonych badań z uwzględnieniem paradygmatu i perspektywy badawczej podporządkowanej podmiotowemu kontekstowi badań jakościowych. Ostatnia, trzecia część pracy - składająca się z trzech rozdziałów - jest logicznym następstwem dwóch poprzednich i w sposób komplementarny, w logicznym następstwie przyczynowo-skutkowym poświęcona jest analizie merytorycznej uzyskanych danych empirycznych. Źródłem analiz i interpretacji Autor uczynił narracje zebrane w toku przeprowadzonych jakościowych badań empirycznych osadzonych w paradygmacie fenomenologicznym. Paradygmat ten stanowi wykładnię ustaleń terminologicznych w bezpośrednim nawiązaniu do pojęć użytych w tytule oraz przesłanek teoriopoznawczych zrealizowanego projektu badawczego, rozdziału zawierającego: charakterystykę podstaw metodologicznych badań własnych, omówienia wyników przeprowadzonych badań zawierających opis wykorzystanego modelu analityczno-interpretacyjnego oraz próbę syntezy zebranego materiału. Praca zawiera również spis tabel, wykresów oraz schematów. Wszystkie zastosowane uzasadnienia formułowane są w sposób prawidłowy i odnoszą się zawsze do problematyki pracy, przyjętych w niej celów, są podporządkowane wybranej orientacji metodologicznej.

Opinia dotycząca podstaw teoretycznych

We wstępie Autor w sposób rzeczowy prezentuje pole problemowe swojego doktoratu i jasno uzasadnia sformułowanie tematu oraz swoje zadania i cele badawcze. Doktorant stwierdza, że poruszana przez niego problematyka jest zarazem „osobistym apelem o zachowanie nieskrępowanej aktywności w ludziach starszych po to, by niwelować stereotypowe wizje tego okresu życia, rzekomo pozbawionego kreatywności (s. 4). Celem pracy jest poznanie „perspektywy temporalnej marzeń - formy zmian projektów marzeniowych w procesie całonocnej autokreacji (przeszłej, aktualnej i przyszłych zamierzeń)” (s. 169). Analiza problematyki dotyczącej marzeń oraz literatury pedagogicznej potwierdza, że marzenia należą do jednych z najmniej zbadanych fenomenów ludzkiego życia pomimo, że są zjawiskiem wielowymiarowym i przez to transdyscyplinarnym. Rozległa perspektywa interpretacyjna, którą przyjął Mgr Adrian Bieli nastroża recenzentowi pewien kłopot wynikający z niedoprecyzowanych przez Badacza założeń teoretycznych. Wielość przedstawionych koncepcji dotyczących szeroko poruszanych problemów nie związanych ściśle z przedmiotem badań z jednej strony ukazuje erudycję Doktoranta oraz szeroką znajomość literatury przedmiotu, z drugiej strony nie pozwala na jednoznaczne określenie jaką perspektywę interpretacyjną ostatecznie Doktorant przyjmuje. W tym miejscu również muszę postawić pytanie - która z przedstawianych koncepcji teoretycznych wyznacza ramę teoretyczną prowadzonych rozważań? I czy którakolwiek z tych koncepcji w ogóle taką ramę wyznacza?

Zarówno analiza treściowa pracy, struktura pracy jak i założenia metodologiczne ocenianej dysertacji ukazują zaplecze teoretyczne oraz ustalenia pojęciowe bezpośrednio sięgające do zaplecza badaczy reprezentujących polską andragogikę oraz gerontologię. Odnosząc się do podstawowej kategorii marzenia analiza materiału wskazuje, że fundamentem badań, który Badacz zrealizował, jest koncepcja cyklu marzeniowego według schematu Duccio Demetrio, ukazującego ścieżkę realizacyjną marzeń jako pewnego projektu twórczego ujętego według etapów kompatybilnych z niemal każdym okresem życia osoby wyznaczonych przez: inicjację marzenia, przygotowanie jego wizualizacji, planowanie wstępne, organizację marzenia w strukturach rzeczywistości, stopniowa modyfikacja i reorganizacja, planowanie pogłębione, realizacja oraz ewaluacja. W logicznym następstwie powyższego wyboru - problematyka i cel dysertacji wyznaczany z perspektywy biografii wybranych osób - poddany paradygmatowi fenomenologicznemu upomina się o sprecyzowanie jakie jest źródło interpretacji pozyskanego materiału. Wybrany paradygmat fenomenologiczny niejako obliuguje badacza do określenia perspektywy hermeneutycznej, która pozwoliłaby na doprecyzowanie

logiki przyjętych w następstwie interpretacji. Ta czynność jest na tym etapie pracy badawczej niezbędna, gdyż umożliwia podjęcie świadomej decyzji o kierunku podejmowanych przez Doktoranta działań badawczych, a na późniejszym etapie pracy ułatwia analizę oraz interpretację zebranego materiału badawczego.

Przekonanie to pogłębia wątpliwość recenzenta odnosząca się do drugiego rozdziału części konceptualnej pracy. W rozdziale tym uwidacznia się brak krytycznej analizy przedstawianych koncepcji - co prowadzi do pewnego eklektyzmu teoriopoznawczego, w którym trudno odnaleźć logikę wyboru prezentowanych koncepcji poznawczych. Analizując część pracy dotyczącą psychoanalitycznych i psychologicznych koncepcji marzenia odczuwam również pewien niedosyt wynikający ze specyficznej recepcji prezentowanych przez Badacza kategorii pojęciowych oraz konceptualnych. W dysertacji jako źródło teoriopoznawcze kategorii marzeń przedstawione zostało podejście psychoanalityczne, wyrażane jak pisze mgr Adrian Biela „głównie w myśli Zygmunta Freuda, Jamesa Brudera i Carla Gustava Junga, które zdaniem Badacza skupia się na psychologicznym wyjaśnieniu istoty marzeń” (s. 37). Tu rodzi się moja wątpliwość i pytanie - kim jest James Bruder, gdyż nie sposób go znaleźć w panteonie psychoanalityków? W tym miejscu muszę również wskazać, że warto podczas analizy literatury kierować się krytycznym podejściem do źródeł. Mając na uwadze obowiązek recenzencki muszę zaznaczyć, że Badacz deklarując, że przedstawia koncepcje psychoanalityczne - sięga po interpretacje badaczy posługujących się psychoanalizą jako pewnym narzędziem interpretacyjnym, ale przywołuje nazwiska psychologów jedynie posługujących się pojęciem „marzenia”. Przykładowo: Klaus Hildebrand to niemiecki liberalno-konserwatywny historyk, którego specjalizacją jest niemiecka historia polityczna i militarna z XIX i XX wieku, psychologa (Jerome L. Singer), magika (Richard Webster) czy współcześnie pisząca humanistka Josie Glausiusz. Zdecydowanie muszę tu zaznaczyć, że nie można sprowadzać psychoanalizy i psychologii do jednego mianownika, gdyż są to dwa całkowicie odmienne, niejednokrotnie wykluczające się zakresy rozumienia psychiki człowieka oraz zakresu ich działania.

Podsumowując i zarazem uogólniając analizę części konceptualnej i teoretyczno-recepcyjnej ocenianej dysertacji należy jednoznacznie podkreślić, że Doktorant dokonuje poprawnie operacjonalizacji kluczowych dla pracy pojęć i terminów, choć jednocześnie niewystarczająco określa teoretyczne ramy swojej pracy. W aspekcie rekonstrukcji teoretycznych Doktorant wykazał się wielością prezentowanych koncepcji, choć zalecałabym bardziej wnikliwą interpretację oraz dokonanie krytycznej analizy. Na szczególną pochwałę zasługują szeroki zakres aplikacyjny i recepcyjny prezentowanych założeń

epistemologicznych. Nie ulega wątpliwości, że przedstawione założenia teoretyczne w pełni spełniają oczekiwania wobec prac na stopień doktora.

Założenia metodologiczne:

W pracy została przyjęta strategia badań jakościowych osadzona w paradygmacie fenomenologicznym z uwzględnieniem podmiotowego charakteru prowadzonych badań. Doktorant przyjmuje perspektywę badawczą charakterystyczną dla polskich badań jakościowych osadzonych w nurcie badań andragogicznych oraz gerontologicznych, dla których jakość życia staje się jednym z najważniejszych aspektów badania. Jednocześnie należy wskazać na złożoność przyjętego paradygmatu badawczego, który stawia przed Badaczem zadanie uwzględnienia szerokiego pola znaczeniowego nakreślonego przez kontekst poznawania świata przeżywanego przez podmiot z uzgodnieniem wieloaspektowych interakcji społecznych, a także doświadczenia biograficznego mającego swe zanurzenie w socjalizacji oraz kontekście kulturowym. Na szczególne podkreślenie zasługuje świadomość, którą Doktorant wykazuje opisując zarówno specyfikę badań jakościowych jak i nakreślając ograniczenia przyjętego paradygmatu fenomenologicznego. Subiektywizacja przeżyć podmiotowych ma tu jednak najwyższą wartość równocześnie stawiając przed Badaczem skomplikowane zadanie wynikające z konieczności unikania próby nadmiernej interpretacji oraz stawiania ocen wobec biograficznych doświadczeń podmiotu badanego. W tym również ciekawe jest, że Doktorant przyjmuje za K. Ablewicz fenomenologiczną perspektywę badawczą poprzez zastosowanie założenia *epoché* oraz redukcji ejdetycznej uznając, że paradygmat fenomenologiczny pozwala na poznanie istoty doświadczenia podmiotowego pozostającego poza obiektywizacją badacza i jego subiektywizującej wiedzy. W konsekwencji Doktorant podąża za pytaniem: „Co to jest?”, choć podpowiadałbym, że istnieją jeszcze inne możliwości wyznaczone głównie przez francuską fenomenologię, które kierują badacza w stronę pytań stawianych innemu: „Czego chcesz (ode mnie)?”, albo „O co chodzi?” W tym też sensie jak najbardziej uzasadnione jest założenie badawcze, że „Chcąc poznać rozwojową moc marzeń należy odkryć ich istotę. Marzenia są indywidualnym ludzkim fenomenem i tylko poprzez redukcję ejdetyczną można poznać ich moc sprawczą i ich istotę rozwojową w człowieku” (s. 165). Inną kwestią jest to, czy to założenie udało się ostatecznie zrealizować - choć nie ulega wątpliwości, że trudność jaką postawił przed sobą Doktorant daleko wykracza poza wymagania zakresu badawczego stawianego jako wymóg, by uzyskać stopień doktora. W

realizacji tych zadań nie pomógł również fakt, że Doktorant przyjął perspektywę czterech fenomenów możliwych do ujawnienia w biografiami podmiotowych: świat zrekonstruowany, świat przeżywany, świat spostrzegany oraz ostatecznie świat opowiedziany wyznaczany przez narrację podmiotu. Zadanie badawcze jeszcze bardziej komplikuje przyjęcie za D. Lalak sześciu etapów opisu fenomenologicznego. Nie ulega wątpliwości, że przedstawione tu założenia badawcze zasługują na uznanie i otwierają przed Doktorantem perspektywę dalszych pogłębionych badań w trajektorii jego przyszłego rozwoju naukowego.

Szczegółowe założenia metodologiczne wynikające z przyjętych podstaw epistemologicznych pozwoliły Doktorantowi na sformułowanie przedmiotu badań, którym zostały „marzenia osób starszych jako jeden z czynników całościowej autokreacji” (s. 168) a celem głównym było: „ukazanie perspektywy temporalnej marzeń - formy zmian projektów marzeniowych w procesie całościowej autokreacji (przeszłej, aktualnej i przyszłych zamierzeń)” (s. 169). Najwięcej wątpliwości budzą postawione przez Doktoranta pytania badawcze: 1. W jakim stopniu marzenia przyczyniły się do kreacji siebie seniora? 2. Jak badani bilansują swoje życie z perspektywy realizacji lub braku realizacji marzeń? 3. Jaką postawę przyjmują badani seniorzy wobec własnych marzeń (przeszłych, teraźniejszych i przyszłych)? (s. 170). Moje wątpliwości dotyczą zastosowania skali oraz bilansu przy założeniach badań jakościowych w paradygmacie fenomenologicznym zwłaszcza przy zastosowanej redukcji ejdetycznej.

Przechodząc do dalszych założeń metodologicznych uważam, że Doktorat trafnie wybrał metodę wielokrotnego studium przypadku Roberta K. Yin`a rezygnując z kontroli faktów behawioralnych oraz koncentrując się głównie na wewnętrznych doświadczeniach podmiotowych. Przyjmuję też pozytywnie złożenie Doktoranta, że „wielokrotne studium przypadku jest w stanie ująć fenomeny, jakimi są ludzkie doświadczenia, przeżycia i wszelkiego rodzaju stany psychiczne związane z projektowaniem i realizowaniem marzeń” (s. 171). Będę jednak polemizować z sposobem realizacji części badań dotyczącej opracowania przypadków a w szczególności z założeniem jak pisze Doktorant „by na końcu wyciągnąć pewne wnioski z ogółu przypadków, dokonać pewnej modyfikacji istniejących teorii, określić praktyczne implikacje otrzymanych wyników i holistycznie podejść do marzeń jako kreatorów ludzkiej egzystencji.” (s. 171). Przyjęcie takich założeń wymaga szczególnej ostrożności, by nie uruchomić mechanizmów obiektywizujących podmiotowe doświadczenia badanych poprzez subiektywizację badacza. W tym wypadku założenia hermeneutyczne (bądź ich brak) - o ten aspekt założeń epistemologicznych upominałam się wcześniej - mogą spowodować, że interpretacja leżąca po stronie badacza będzie potencjalnie wyznaczała tzw. przedwczesne

rozumienie oraz generowanie nieistniejących sensów. Oczywiście uwaga ta ma jedynie charakter wspomagający i ze względu na zawilóść materii interpretacyjnej ma na celu uruchomienie refleksji badawczej.

Podsumowując badania zostały przeprowadzone poprawianie, cel został zrealizowany, a zastosowana w pracy metoda badawcza zasługują na pozytywną ocenę. Jednocześnie uznaję, że dobór metody jest prawidłowy w stosunku do przedmiotu badań, a uzyskany materiał badawczy pozwolił na zrealizowanie celów badawczych. Przyjęta organizacja badań oraz zastosowane procedury badawcze sprawiły, że Magister Adrian Biela pozyskał dużą ilość cennego poznawczo materiału badawczego, który w sposób właściwy zestawiał i przeanalizował w rozdziałach empirycznych.

Konkluzja

Ogólna ocena rozprawy doktorskiej Magistra Adriana Bieli jest pozytywna. Dysertacja została poprawnie przygotowana pod względem teoretycznym i metodologicznym oraz odpowiednio zredagowana. Przedstawiona do oceny dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz ukazuje ogólną wiedzę teoretyczną Autora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Rozprawa potwierdza zatem umiejętność Autora do samodzielnego projektowania i prowadzenia badań naukowych. Tym samym wyczerpuje wymagania art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym.

Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzenia uważam, że dysertacja Magistra Adriana Bieli **spełnia wymogi Ustawy o Stopniach i Tytule Naukowym i wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**



dr hab. Klaudia Węc, prof. Ignatianum